

Quan el manescal, i no pas el metge, podia ser processat per negligència

A la València medieval, un manescal podia ser processat si es negava a indemnitzar l'amo de l'animal que s'havia mort arran de la seva intervenció. Ho desconeixien els historiadors medievals. L'estudiós Carmel Ferragud Domingo ha localitzat el text d'un plet presentat a la cort del justícia civil de València contra un manescal, per negligència.

Al segle XVI, va reportar l'escriptor valencià Joan Timoneda, un manescal es va decidir per la medicina humana perquè si se li moria un malalt no havia de pagar res, cosa que no li passava amb la mort d'una bèstia. Timoneda no ho va dir tot. La mort d'una bèstia, si més no la més preuada de l'època, un cavall, podia portar davant del jutge el manescal que es negués a indemnitzar l'amo de l'animal mort.

Aquest darrer fet, desconegut pels historiadors de la veterinària, s'ha descobert gràcies a una fabulosa troballa.

El 16 de gener de l'any 1346, el manescal Antoni de Vilaspinosa va ser denunciat per negligència professional davant la cort del justícia civil de València. La denúncia va ser presentada per Salvador de Ravanera, un canvista de moneda de la ciutat.

Ravanera li havia encarregat la cura d'un cavall, un rossí, que va morir al cap de poc temps d'haver començat a rebre un tractament de cirurgia agressiu, amb l'extracció d'una part de carn de sota la cua, i d'haver-li estat practicada una sagnia, típica de l'època tant en persones com en animals.

Segons els testimonis aportats per l'acusació, el manescal va permetre que el seu ajudant, un esclau, l'esvenés en un dia fred i ennuvolat —era per

Nadal— cosa que sembla que li causà la mort. Les sagnies estaven estipulades per un calendari.

El plet va ser molt important. Va mobilitzar molta gent i va fer córrer molta tinta. Un cavall, a l'època medieval, valia el seu preu en or, i el seu valor simbòlic no tenia parió. El procurador de Ravanera, Lluís d'Alvinyà, notari, va presentar davant del justícia Mateu Carbonell diversos testimonis. En primer lloc, dos manescals de prestigi que pertanyien a famílies amb llarga tradició en l'art de sanar bèsties i que havien treballat ocasionalment per a la monarquia. Després, un ferrer, ofici molt lligat llavors a la manescalia. I, finalment, gent que havia tingut contacte amb el propietari i l'animal.

La defensa també va utilitzar els testimonis de dos manescals reconeguts, un dels quals el manescal de Pere el Cerimoniós, a més d'antics clients i coneixedors de Vilaspinosa, de cavallers a ciutadans.

El plet posa de manifest el gran valor que tenien els animals, sobretot els equins, en aquella societat medieval fonamentalment rural i agrària, consi-

dera Carmel Ferragud Domingo (Algemés, 1969), l'estudiós que, després d'una recerca constant de dos anys, ha localitzat el procés.

És un fragment de 25 folis pertanyent a un procés que formava part d'un dels gruixuts i malmesos volums —menjats, en gran part, pels cucs— que constitueixen la rica sèrie de justícia civil de la ciutat de València.

Malauradament, la sentència, formés part del volum o no, no s'ha localitzat.

És una descoberta excepcional. Primer, perquè és un miracle, diu l'estudiós, trobar un procés civil, atès que els volums es troben molt afectats pels insectes i el grau de conservació és molt dolent.

I, en segon lloc, perquè el text dona notícia d'una realitat a la qual no havien tingut accés els historiadors de la ciència mèdica medieval, i en concret els de la manescalia, més preocupats pels textos científics i didàctics —és a dir, tractats i manuals— que no pas per la vida quotidiana i la funció social d'aquest important col·lectiu.

Ens han pervingut diversos tractats sobre manescalia, però, com deia recentment el medievalista Lluís Cifuentes, professor de la Universitat de Barcelona que dirigeix un projecte de recerca sobre textos científics catalans antics, teníem pocs documents que ens il·luminessin

sobre l'abast real de la pràctica dels manescals, un punt fosc que no era aclarit per cap de les històries de la veterinària a l'abast, clàssiques o més recents.

La descoberta del plet, acompanyada de l'estudi de fonts complementàries procedents de la cancelleria reial i arxius de la ciutat de València, i de l'estudi de les vides dels personatges que s'hi van trobar involucrats, ha permès

EL TEMPS

a Ferragud Domingo de fer un dibuix força detallat de la pràctica de la manescalia medieval, de la naturalesa sociològica dels manescals i del lloc que ocupaven a la jerarquia social. I també, naturalment, del lloc que ocupaven els equins a la societat medieval.

Al llibre *La cura dels animals. Menescals i menescalia a la València medieval*, publicat per Carmel Ferragud a l'editorial Afers, l'estudiós reproduceix les declaracions dels testimonis, però també diversos documents complementaris relacionats amb els protagonistes principals i secundaris del cas, com testaments, inventaris de béns, acords privats, disposicions de la cort i reclamacions de pensions públiques, tot relacionat amb la pràctica de la manescalia o amb manescals.

Bo i seguint el criteri de Lluís Cifuentes, Ferragud Domingo proposa la forma *menescal*, en detriment de la normativa *manescal*, perquè és la més usada a l'època i la que s'ha mantingut viva a la toponímia i en el record i l'ús dels parlars occidentals.

Els manescals sarraïns. El descobriment del plet ha confirmat la importància que els manescals sarraïns tenien a la baixa edat mitjana. Els manescals de la cort eren musulmans. Apareixen, entre els testimonis, dues famílies de manescals sarraïns enfrontades. Façan Abenxoa fa costat a l'amo del cavall i acusador, i Faraig de Bellvís, al manescal acusat. I cadascun d'ells es presenten agermanats amb col·legues cristians. Res, per tant, de moros contra cristians, en aquella època.

La proximitat dels sarraïns amb l'art i ofici de la ferreria i la cura dels equins en general, tradició palesada en un nombre considerable de tractats d'origen àrab, propicià que ja al segle XIII el grau de competència dels manescals sarraïns fos molt elevat i els hagués donat un prestigi notable, diu Ferragud Domingo.

Les famílies Abenxoa i Bellvís obtingueren un poder econòmic, polític i social sorprenent. L'origen d'aquest impressionant ascens social fou l'exercici de l'art de la manescalia al servei de la casa reial.

Contra allò que s'escaigué amb la medicina humana, el col·lectiu jueu no tingué amb prou feines cap presència en la manescalia.

EL TEMPS

A la pàgina anterior, il·lustració del tractat de manescalia de Joan Àlvarez de Salamiellas, del segle XIV. A dalt, pàgina del manuscrit del *Llibre de la manescalia* de Manuel Díez, còpia del segle XV.

La raó que va induir Salvador de Ravanera a denunciar Antoni de Vilaspinoso fou merament de recuperar els diners perduts en morir la bèstia. Cal tenir en compte, apunta l'estudiós, que hi havia en joc un animal de gran qualitat i vàlua, com en dona compte la gens menyspreable xifra de mil sous en què era estimat el rossí. Ravanera es va sentir estafat després d'haver pagat els quinze sous que li demanà el manescal i que, en canvi d'això, li matessin el cavall. Això l'empenyí a sol·licitar una compensació econòmica basant-se en dos motius. Primer, que Vilaspinoso havia defugit les seves obligacions en

enviar un esclau que no era expert a fer l'operació. I després, que la teràpia havia vulnerat alguns dels principis de l'art de la manescalia.

De totes maneres, diu l'estudiós, teràpies tan agressives com la sagnia o la cauterització tenien grans riscos, reconeixen manescals de l'època, d'oaccionar danys irreversibles o letals.

Vilaspinoso degué ser un dels manescals amb més prestigi i reputació dels que hi hagué a la ciutat de València a la segona meitat del XIV, una fama que va transcendir el seu ofici i que es va estendre a diversos àmbits socio-econòmics.

